

ВИСНОВКИ ТА УРОКИ З ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ ЧОРНОМОРСЬКОГО ФЛОТУ У ХОДІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Степан Яким'як,

кандидат військових наук, начальник кафедри
Військово-Морських Сил Національного університету
оборони України, капітан 1 рангу

Яким'як Степан. Висновки та уроки з досвіду управління силами Чорноморського флоту у ході Другої світової війни.

У статті на підставі аналізу досвіду управління силами Чорноморського флоту та військових флотилій на українському морському та річковому театрі Другої світової війни визначені уроки щодо порядку підпорядкування сил флоту та необхідного складу органів управління під час виконання ними завдань у мирний час, кризових ситуаціях та воєнних конфліктах.

Ключові слова: Друга світова війна. Чорноморський флот, управління силами військово-морського флоту, органи управління флотом.

Якимяк Степан. Выводы и уроки из опыта управления силами военно-морского флота в ходе Второй мировой войны.

В статье на основании анализа опыта управления силами Черноморского флота и военных флотилий на украинском морском и речном театре Второй мировой войны определены уроки относительно порядка подчинения сил флота и необходимого состава органов управления в ходе выполнения ими задач в мирный период, кризисных ситуациях и военных конфликтах.

Ключевые слова: Вторая мировая война, Черноморский флот, управление силами военно-морского флота, органы управления флотом.

Yakym'yak Stepan. Conclusions and lessons from the experience of the forces of the Black Sea Fleet during World War II.

The article is based on analysis of experiences of the Black Sea Fleet forces and military fleets in the Ukrainian sea and river theater of World War II defined the lessons of responsibility for the Navy and necessary part of management in the performance of tasks in peacetime, crises and armed conflicts.

Keywords: World War II. Black Sea Fleet, the forces of the Navy, Navy authorities.

Однією з найбільш важливих проблем у галузі розвитку, підготовки і застосування Військово-Морських Сил Збройних Сил України є проблема створення системи управління, яка б забезпечувала необхідний рівень ефективності виконання поставлених завдань у мирний час, кризових ситуаціях та военному конфлікті. Безумовно, що її розв'язання не може бути успішним, якщо не вивчити та урахувати власний та іноземний досвід управління силами флотів. Окрім створення відповідної системи пунктів управління, необхідно передбачити завчасну підготовку особового складу органів управління. Для забезпечення успіху застосування сил (військ) велике значення має наявність у командирів та офіцерів штабів знань та відповідних навичок з управління підпорядкованими силами з урахуванням бойового досвіду.

Аналіз джерел [1–4, 6] засвідчує, що вивченню досвіду управління силами флоту під час виконання завдань на закритих (напівзакритих) морських театрах і річках та розробленню відповідної теорії у передвоєнний і післявоєнний час та у сучасних умовах приділялась і приділяється значна увага. Однак, на наш погляд, проблемі визначення уроків з досвіду управління силами флотів та військових флотилій на українському морському та річковому театрі Другої світової війни ще не достатньо приділено уваги, не зроблено висновки стосовно того, які органи управління створювати в теперішній час для забезпечення належної якості управління. Особливо дана проблема стає актуальною в умовах, коли відповідними нормативно-правовими актами визначено відповідальність Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України за здійснення оборони Криму, ведення територіальної оборони у межах адміністративних одиниць, що розміщені у Криму – Автономній Республіці Крим та м. Севастополі.

Метою даної статті є: на підставі аналізу досвіду управління силами Чорноморського флоту та військових флотилій на

українському морському та річковому театрі Другої світової війни визначити уроки щодо порядку підпорядкування сил флоту та необхідного складу органів управління, необхідних для управління силами (війська-ми) Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗС України) під час виконання ними завдань у мирний час, кризових ситуаціях та воєнних конфліктах.

Для забезпечення повноти розгляду досвіду управління силами Чорноморського флоту та військових флотилій на українському морському та річковому театрі Другої світової війни коротко розглянемо, перш за все, особливості їх підпорядкування у ході воєнних дій. Як відомо, на визначення порядку підпорядкування сил (військ) впливає характер завдань, що виконуються ними, необхідність взаємодії і координації спільніх дій, необхідність централізації управління і повноважень («командирської влади») у однієї посадової особи, якій довірено підготувати і провести ту, чи інші операцію (бойові дії). Остання вимога є одним із найважливіших принципів управління.

Як свідчить аналіз документів та наукових праць [1, 3–4] до основних особливостей підпорядкування Чорноморського флоту та військових флотилій у ході воєнних дій належали такі.

Відомо, що з самого початку війни рішення на використання флотів приймала Ставка Верховного Головнокомандування, яка була створена 23 червня 1941 року, робочим органом якої був Генеральний штаб, управління народного комісара оборони і народного комісара Військово-Морського Флоту. На ведення запланованих дій нарком ВМФ запрошуував згоди наркома оборони або начальника Генерального штабу. У початковий період Великої вітчизняної війни через швидку зміну обстановки на театрах воєнних дій Генеральний штаб і Головний морський штаб не завжди встигали погоджувати дії приморських угрупувань військ і флотів, а також організувати

їх взаємодію, виникла необхідність надати командуванням на місцях більше влади для організації тісної взаємодії між формуваннями армії та флоту. Тому, як відомо, 10 липня 1941 року Державний комітет оборони утворив три головнокомандування – Північно-західного, Західного і Південно-західного напрямів, Чорноморський флот був підпорядкований головнокомандуванню Південно-західного напряму. Як виявилось у подальшому, таке підпорядкування означало зосередження основних зусиль флоту на сприянні сухопутним військам.

У подальшому Чорноморський флот неодноразово перепідпорядковувався командуванню причорноморських фронтів і напрямів [1, 5], зокрема:

з 10 липня 1941 р. – головнокомандувачу Південно-західного напряму;

з 22 жовтня 1941 р. – командувачу військами Криму;

з 22 листопада 1941 р. – командувачу Закавказьким фронтом із завдань охорони морського узбережжя;

з 7 грудня 1941 р. – в повне підпорядкування командувача Закавказьким фронтом на час проведення десантних операцій;

з 28 січня 1942 р. – командувачу Кримським фронтом;

з 21 квітня 1942 р. – головнокомандувачу Північно-кавказьким напрямком;

з 19 травня 1942 р. – командувачу Північно-кавказьким фронтом;

з 31 вересня 1942 р. – командувачу Закавказьким фронтом;

з 6 лютого 1943 р. – командувачу Північно-кавказьким фронтом;

з 21 лютого 1943 р. – командувачу Окремою Приморською армією.

Річкові флотилії, що діяли на театрі, також оперативно підпорядковувались відповідним фронтам, арміям. Так, директивою від 31 березня 1944 р. Ставка підпорядкувала Дніпровську військову флотилію командувачу 2-м Білоруським фронтом.

Лише з 31 березня 1944 р. Чорноморський флот поступив у безпосереднє підпо-

рядкування народному комісару ВМФ. Це було обумовлено тим, що практично усі фронти перейшли у наступ і рухались центрально-східною Європою, Чорноморський театр, таким чином, залишився позаду. У лютому 1945 року нарком ВМФ Н. Г. Кузнецов був введений до складу Ставки Верховного Головнокомандування, його директиви і накази флотам йшли від імені Ставки ВГК, а з березня 1944 року нарком ВМФ почав іменуватися головнокомандувачем військово-морськими силами СРСР.

Доцільність підпорядкування сил Чорноморського флоту причорноморським фронтам і напрямам повністю підтвердилася досвідом воєнних дій.

Однак, існували й певні проблеми у такому підпорядкуванні. Так, наприклад, органи управління причорноморських фронтів і напрямів іноді ставили флоту завдання без урахування його можливостей, а командування флоту, у свою чергу, не завжди виділяло сили для сприяння фронту. Так, наприклад, командування Чорноморського флоту в серпні 1941 р. відмовило в сприянні своєю авіацією військам Південного фронту, обґруntовуючи це тим, що авіація потрібна для вирішення завдань на морі. Інший приклад – нездовільна взаємодія флоту та 51-ої армії під час оборони Криму восени 1941 року. Як підсумок, було створено командування військами Криму, яке очолив віце-адмірал Р. І. Левченко. Ще один випадок – намагання командувача Закавказьким фронтом здійснювати управління усіма силами флоту під час підготовки десанту в Крим у грудні 1941 року, що потребувало вмішування начальника Генерального штабу та відповідних вказівок щодо обмеження повноважень з керівництва флотом.

Основним проблемним питанням було одначасна постановка завдань командувачу флоту з боку наркома ВМФ та командувача приморським фронтом. Фронт та нарком ВМФ іноді мали різні погляди на завдання флоту і способи їх виконання. Вказівки щодо порядку виконання завдань зі сприян-

ня сухопутним угрупованням флот отримував від народного комісара ВМФ і від фронту, що приводило до дублювання і певних суперечностей.

Проте, більшість фахівців вважали, що оперативне підпорядкування флоту командуванню фронту (у сучасних термінах – командуванню міжвидового угруповання військ) «... в основному виправдало себе» [1, 5].

Важливою проблемою також була здатність органів управління фронтів та напрямів щодо управління оперативно підпорядкованими силами флоту. Для забезпечення таких можливостей при штабах приморських напрямів і фронтів створювались так звані, «морські групи», а також для організації і підтримання взаємодії передбачалось використання представників фронту (флоту) та постійних офіцерів зв'язку. Більше того, Ставка ВГК зобов'язала сформувати в штабах фронтів, округів і армій, що мають в оперативному підпорядкуванні флот або флотилію, морські відділи, а також мати офіцерів зв'язку від флоту.

На підставі проведеного дослідження можна зробити певні висновки та визначити уроки з досвіду управління силами Чорноморського флоту та флотилій під час Другої світової війни на території сучасної України та прилягаючих морських і річкових акваторіях. До основних з них слід віднести такі: оперативне управління визначеними силами флоту та річкових формувань під час виконання ними бойових завдань спільно з сухопутними угрупованнями військ та силами (військами) повітряних сил повинно здійснюватись міжвидовими (об'єднаними) органами військового управління оперативної та оперативно-тактичної ланки, що повинні створюватись на постійній основі і готуватись до виконання завдань управління уже у мирний час.

Усе зазначене вище обумовлює необхідність подальших досліджень щодо визначення доцільного порядку підпорядкування сил флоту у спільніх діях із військами (силами) інших видів Збройних Сил та складу міжвидових органів управління.

ДЖЕРЕЛА

1. Басов А.В. Флот в Великой отечественной войне 1941–1945 гг. (опыт оперативно-стратегического применения). – М.: Издательство «Наука», 1980. – с. 304 с.
2. Горшков С.Г. Морская мощь государства. Изд. 2-е, доп. – М.: Воениздат, 1979. – 416 с.
3. Доценко В.Д. История военно-морского искусства. Т. 1. Вооружения и теория. – М.: Издательство Эксмо; Terra Fantastica, 2005. – 844 с.
4. Доценко В.Д. История военно-морского искусства. Т. 2. Боевые действия флотов. – М.: Издательство Эксмо; Terra Fantastica, 2005. – 800 с.
5. Боевой путь Советского Военно-Морского Флота / В. И.Ачкасов, А. В. Басов, А. И. Сумин и др. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Воениздат, 1988. – 607 с.
6. Яким'як С.В. Українське військово-морське мистецтво: зародження та основні етапи розвитку // Воєнна історія. – 2007. – № 4–6. – С. 26–31.